

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ВИПУСК 17, 2025

Міністерство освіти і науки України
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Соціально-психологічний факультет

Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць

В и п у с к 17

м. Переяслав
2025

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
(протокол № 3 від 31 жовтня 2025 р.)*

Редакційна колегія:

Головний редактор:

Руденко Оксана Володимирівна – завідувач кафедри психології, кандидат психологічних наук, доцент.

Заступник головного редактора:

Ніколаєв Леонід Олегович – доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Василькевич Ярослава Зіновійвна – доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук, доцент.

Герасіна Світлана Вікторівна – доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук.

Дудар Олена Василівна – доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук, доцент.

Хомич Галина Олексіївна – професор кафедри психології, кандидат психологічних наук, професор.

Чижма Діана Миколаївна – доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук.

П 27 Перспективи розвитку сучасної психології : зб. наук. пр. Вип. 17 / УГСП. – Київ : 7БЦ, 2025. – 410 с.

ISBN 978-617-8794-04-0

У збірнику висвітлено актуальні питання розвитку психології в сучасному науково-інформаційному просторі; здійснено аналіз чинників психологічного розвитку особистості, вікових та індивідуальних особливостей її становлення; окреслено перспективні напрямки та засоби активізації внутрішніх ресурсів особистості.

Відповідальність за зміст, добір та викладення фактів у статтях несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції.

ЗМІСТ

Андращук Т.М., Кікінежді О.М. Проблема емоційного інтелекту працівників бізнес-організацій: теоретичний аспект.....	7
Бабіюк О.Є., Хомич Г.О. Емоційна грамотність як психологічний механізм побудови комунікації у консультативній практиці.....	13
Білецька О.Г., Василькевич Я.З. Розвиток толерантності до невизначеності як інтегральної характеристики особистості старшокласників.....	19
Бобровський О.В., Чижма Д.М. Особливості переживання психологічного благополуччя працівниками укрзалізниці в умовах війни.....	27
Бражник В.О., Руденко О.В. Чинники та особливості розвитку резильєнтності у дітей підліткового віку.....	34
Бражник Є.І., Василькевич Я.З. Особливості психоемоційного стану військовослужбовців у процесі діяльності в екстремальних умовах.....	42
Візняк І.Л., Дудар О.В. Особливості психоемоційного стану військовослужбовців, що перебувають під впливом дії неспецифічних бойових стресорів.....	51
Гайдарьова Г.В., Руденко О.В. Психоемоційне вигорання жінок в умовах воєнної кризи.....	60
Галімов О.Р., Руденко О.В. Використання ресурсу резильєнтності військовослужбовців – учасників бойових дій на етапі реабілітації.....	68
Гарбар С.Ф., Дудар О.В. Адаптація дитини в умовах закладу дошкільної освіти: психологічні закономірності та умови ефективності.....	73
Герасимова К.М. Соціально-психологічні чинники формування стресостійкості у працівників медичних мобільних клінік, які функціонують на прифронтових територіях.....	81
Гордієнко В.Б., Василькевич Я.З. Формування стресостійкості військовослужбовців до діяльності в бойових умовах.....	88
Денисевич Л.М., Ніколаєв Л.О. Концептуальні основи емоційної зрілості в контексті психології розвитку особистості....	95
Дериведмідь В.В., Дудар О.В. Поняття, види та причини виникнення комунікативних бар'єрів у контексті дистанційного навчання.....	101

УДК 159.942+316.6]:334

Андрашук Тетяна Михайлівна
магістрантка кафедри психології

Кікінежді Оксана Михайлівна
доктор психологічних наук, професор
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль

ПРОБЛЕМА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРАЦІВНИКІВ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Стаття присвячена феномену емоційного інтелекту працівників бізнес-організацій. Описано наукові підходи до трактування емоційного інтелекту у зарубіжній та вітчизняній психологічній літературі: когнітивний, особистісний, соціально-психологічний, інтегративний, психофізіологічний, поведінковий. Розкрито зміст та особливості емоційного інтелекту працівників бізнес-організацій як важливої передумови ефективності їх професійної діяльності. Показано соціально-психологічні чинники розвитку емоційного інтелекту персоналу у контексті організаційної психології.*

Ключові слова: *емоційний інтелект, бізнес-організація, особистість, працівники, професійна діяльність.*

Актуальність дослідження. У сучасних умовах трансформації соціально-економічного простору особливе значення набуває проблема емоційного інтелекту особистості як базової психологічної характеристики, що визначає ефективність професійної діяльності та якість міжособистісних відносин у колективі. В умовах зростаючих вимог до психологічної компетентності, здатності до саморегуляції та соціальної адаптивності працівників бізнес-організацій, розвиток емоційного інтелекту (EQ) є важливою умовою успішного функціонування як окремої особистості, так і всього трудового колективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психологічній науці емоційний інтелект визначається як сукупність когнітивних, особистісних і соціальних здібностей, які забезпечують здатність усвідомлювати, розпізнавати, розуміти, виражати та регулювати власні емоції та емоції інших людей задля досягнення ефективної

міжособистісної взаємодії й внутрішньої гармонії (Д. Гоулман, Дж. Майер, П. Саловей, О. Бондарчук, Ю. Бреус, Л. Карамушка, Є. Карпенко, О. Кокун, М. Кузнецов, О. Лящ, А. Марченко, С. Марчук, О. Милославська, В. Моргун, Н. Петрова, Л. Прокоф'єва, О. Чебикін, О. Чебатарьова, М. Шпак та ін.).

Особливої уваги заслуговують дослідження у контексті організаційної психології, що вивчають взаємозв'язок між емоційним інтелектом і різними аспектами професійної діяльності, такими як лідерство, стресостійкість, конфліктологія, комунікації, прийняття рішень, мотивація працівників (Т. Борисенко, Н. Буркало, С. Дерев'яно, О. Клочко, Т. Колтунович, Н. Кулик, Л. Гільова, Я. Купенко, А. Куций та ін.). На думку вчених, емоційний інтелект впливає на рівень задоволення працею, мотивацію та ефективність працівників. Високий рівень емоційного інтелекту в колективі сприяє також гармонізації соціально-психологічного клімату в організації, розвитку міжособистісних зв'язків та зниженню рівня стресу серед працівників.

Соціальна затребуваність і недостатня вивченість психологічних особливостей емоційного інтелекту працівників бізнес-організацій зумовили мету дослідження.

Мета статті – аналіз наукових підходів до трактування емоційного інтелекту особистості у зарубіжній і вітчизняній психологічній літературі, його змісту та особливостей в працівників сучасних бізнес-організацій.

Виклад основного матеріалу. Ефективність підприємства в умовах війни, ринкової економіки, ІКТ-технологій визначається його конкурентоспроможністю. З позиції організації, працівники з розвинутим емоційним інтелектом є більш стійкими до викликів сьогодення, відповідальними, схильними до командної взаємодії, й більш значущими з точки зору довгострокової співпраці. Крім того, вони частіше демонструють ініціативу, мають сильну внутрішню мотивацію і здатні до самонавчання, що в умовах швидkozмінної реальності є надзвичайно важливим. Також важливо зазначити, що висока ефективність безпосередньо є пов'язаною з психологічним благополуччям. Людина, яка впевнена у власних силах, має нижчий рівень тривоги, менш схильна до професійного вигорання та швидше відновлюється після стресу. А це позитивно впливає не лише на індивідуальну продуктивність, а й на атмосферу в професійному колективі, на рівень довіри та мотивації.

Емоційний інтелект є важливим психологічним феноменом, що визначає здатність індивіда розпізнавати, розуміти та регулювати власні емоції та емоції інших. На думку Д. Гоулмана, емоційний інтелект – це здатність особистості розпізнавати як свої емоції, так і емоції інших людей, мотивувати себе, управляти емоціями у стосунках і в собі, проявляти емпатію та соціальні навички, необхідні для успішної комунікації [2]. У прикладному (педагогічному) контексті емоційний інтелект вивчається як психолого-педагогічна категорія, що охоплює вміння дитини чи дорослого розпізнавати емоції, адекватно на них реагувати, керувати емоційним станом, проявляти емпатію та встановлювати гармонійні взаємини з оточенням.

Аналіз наукової літератури щодо феномену емоційного інтелекту засвідчує, що найвідомішим є когнітивний підхід, який акцентує увагу на розумових процесах, які забезпечують обробку, аналіз і регуляцію емоційної інформації. У межах цього підходу емоційний інтелект розглядається як своєрідна система когнітивних навичок, що дозволяє людині ефективно орієнтуватися у власному емоційному світі та в емоційних проявах інших. У контексті здатності застосовувати знання на практиці важливими є такі поняття, як емоційна обізнаність, емоційна рефлексія, внутрішній діалог, контроль над емоційними імпульсами. Емоції, згідно з цим підходом, не лише супроводжують когнітивну діяльність, а й активно її формують [2; 3; 4; 5].

Представником особистісного підходу до розуміння емоційного інтелекту є Д. Гоулман, який розглядає його як багатогранну характеристику особистості, що інтегрує емоційні, мотиваційні та вольові компоненти [2]. Учений зміщує наголос з інтелектуальних процесів на особистісні якості – самосвідомість, відповідальність, емоційну стабільність, мотивацію до самореалізації тощо.

З позиції соціально-психологічного підходу емоційний інтелект розглядається як система соціально значущих навичок і вмінь, що забезпечують людині здатність до розуміння емоцій інших людей, адаптації до соціального оточення, налагодження конструктивного діалогу. Цей підхід базується на ідеї, що емоції є не лише внутрішнім, індивідуальним досвідом, а й соціальним феноменом, який виконує комунікативну функцію в спілкуванні. Емоційний інтелект у цьому контексті тісно пов'язаний із соціальним інтелектом – здатністю розуміти мотиви, наміри, емоції

та поведінку інших людей. Емоційна компетентність є критично важливою для успішної соціалізації особистості. Низький рівень емоційного інтелекту може призводити до труднощів у спілкуванні, соціальної ізоляції, конфліктності. Зокрема, О. Чебикін розглядав емоції поряд з мотивацією як важливий рівень регуляції пізнавальних процесів. На його думку, вирішення цієї проблеми можливе лише через створення рівноваги між емоційними та когнітивними процесами, де емоційна регуляція не є самостійною структурою, а лише слугує інструментом підтримки когнітивної діяльності [11].

Представники інтегративного підходу (Є.Карпенко, В.Моргун, О.Милославська, С.Марчук, М.Шпак) розглядають емоційний інтелект як багатовимірне утворення, що охоплює когнітивні, емоційні, особистісні та соціальні компоненти. З цієї точки зору емоційний інтелект є цілісною структурою, що забезпечує людині ефективне функціонування в різних життєвих ситуаціях [5; 7; 8; 12]. Інтегративний підхід прагне синтезувати здобутки когнітивного, особистісного та соціально-психологічного підходів, підкреслюючи їхню взаємодоповнюваність.

Психофізіологічний підхід до вивчення поняття емоційного інтелекту зосереджується на біологічних і нейропсихологічних механізмах, які є основою емоційного реагування, усвідомлення та регуляції емоцій [5: 6].

Поведінковий підхід до емоційного інтелекту особистості фокусується на поведінці, яка свідчить про наявність або відсутність емоційно-інтелектуальних навичок, що формуються під впливом оточення, навчання, тренувань, виховання та соціального моделювання (Дж. Ватсон та Б. Скіннер). Елементами емоційного інтелекту є: здатність до конструктивного вираження емоцій, адаптивна поведінка в соціальних ситуаціях, уникання деструктивних реакцій (агресії, уникання, маніпуляції), розвиток навичок асертивності, емпатії, слухання, позитивної взаємодії [6].

До групи соціально-психологічних факторів також належить організаційна культура, що формує систему цінностей та норм поведінки в колективі. Важливим аспектом дослідження є визначення соціально-психологічних умов, які сприяють розвитку емоційного інтелекту в професійному середовищі. Як зазначають Л. Карамушка та В.Клочко, саме соціальні чинники – стиль керівництва, характер корпоративних відносин, рівень психологічної підтримки – формують простір для прояву емоційної

компетентності працівників [4]. Тому аналіз зазначених факторів дозволить окреслити психологічні механізми, що визначають розвиток EQ у трудових колективах.

На рівні організації, як зазначає В. Зарицька, емоційний інтелект працівників відображається у підвищенні ефективності внутрішніх комунікацій, а також покращенні якості обслуговування клієнтів, зміцненні корпоративної культури. Компанії, які інвестують у розвиток емоційної компетентності персоналу, мають менший рівень плинності кадрів, менше конфліктів, вищий рівень лояльності й залучення працівників [3]. С. Марчук наголошує на значенні емоційного інтелекту у професійному становленні фахівців, розглядаючи його як ресурс особистісної зрілості [7]. Л. Мороз та О. Кобець у своїх дослідженнях розкривають взаємозв'язок емоційного інтелекту із саморегуляцією, стресостійкістю та комунікативною компетентністю працівників [9]. О. Чебатарьова акцентує увагу на управлінських аспектах EQ у корпоративному середовищі, доводячи його вплив на ефективність керівництва персоналом [10]. Дослідження О. Бондарчук доводять, що доброзичливе середовище, побудоване на взаємоповазі та підтримці, стимулює прояв емпатії, відкритості та саморегуляції. У колективах, де переважають конструктивні відносини, працівники виявляють більшу готовність до співпраці, краще контролюють емоції та адекватніше реагують на стресові ситуації. Таким чином, позитивний соціально-психологічний клімат є каталізатором розвитку емоційного інтелекту працівників [1].

Висновки. Отже, узагальнюючи результати теоретичного аналізу, можна стверджувати, що розвиток емоційного інтелекту працівників бізнес-організацій є багатовимірним процесом, детермінованим соціально-психологічними факторами організаційного середовища.

Різні теоретичні напрями акцентують увагу на окремих аспектах цього феномену: когнітивний – на розпізнаванні й регуляції емоцій; особистісний – на розвитку самоконтролю, емпатії та мотивації; соціально-психологічний – на значенні емоційного інтелекту в міжособистісній взаємодії; інтегративний – на його цілісному формуванні в соціальному середовищі; психофізіологічний – на біологічних основах емоцій; поведінковий – на розвитку емоційних навичок через досвід і поведінку. Емоційний інтелект включає управління власними емоціями, розуміння емоцій інших людей та ефективне використання цієї

інформації для прийняття рішень і досягнення життєвих цілей. У працівників бізнес-організацій його розвиток пов'язаний із внутрішнім самоконтролем, саморегуляцією, а також здатністю до емпатії та адаптації до роботи в команді, зміцнення емоційно-ціннісної основи корпоративної культури. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні психологічних технологій формування емоційної компетентності працівників бізнес-структур, що функціонують у нестабільних чи кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні чинники розвитку емоційного інтелекту особистості в організаційному середовищі. *Психологія та суспільство*. 2020. №1. С. 45-52.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Віват, 2020. 512 с.
3. Зарицька В.В. Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2010. 304 с.
4. Карамушка Л. М., Ключко В. І. Соціально-психологічні умови розвитку емоційної компетентності керівників бізнес-організацій. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. 2022. Вип. 49 (52). С. 122-132.
5. Карпенко Є. В. Емоційний інтелект у дискурсі життєздійснення особистості : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2020. 436 с.
6. Кокун О. М. Психологічні ресурси професійної діяльності людини: емоційний інтелект, стресостійкість, адаптація. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2019. 284 с.
7. Марчук С. В. Емоційний інтелект як фактор успішності професійної діяльності менеджера. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2021. №1. С. 68-76.
8. Моргун В. Ф. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. *Постметодика*. 2010. Вип. 6, № 97. С. 2-15.
9. Мороз Л. В., Кобець О. С. Розвиток емоційного інтелекту у процесі професійної підготовки майбутніх психологів. *Психологічні перспективи*. 2023. № 41. С. 135-143.
10. Чебарьова О. В. Емоційний інтелект як предиктор ефективності управлінської діяльності. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія*. 2020. Вип. 65. С. 201-209.
11. Чебикін О. Емоційний інтелект, його пізнавально-мисленнєві ознаки та функції. *Наука і освіта*. 2020. № 1. С. 19-28.
12. Шпак М. М. Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів : монографія. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. 372 с.